ذاكرات
זוכרות
Zochrot

ذاكــرات خُــبّــيــزة
זוכרות את חֻ׳ביזה
Remembering Khubbayza

ذاكـــرات خُـبّـيــزة

זוכרות את חֻ'בַּיזה

Remembering Khubbayza

تحرير:
عمر اغبارية

الغلاف الأمامي:
هنا خُبّيزة، أيار 2011،
تصوير عمر اغبارية.

الغلاف الخلفي:
خريطة بريطانية من عام 1942
وعليها إضافات إسرائيلية من عام 1958

مبادرة:
عدنان محاميد

جمع مواد:
عمر اغبارية، عدنان محاميد،
رنين جريس

تصميم:
محمود ياسين

طباعة:
مطبعة الرسالة – بيت حنينا، القدس

إصدار:
جمعية «زوخروت»
هاتف: 6953155 – 03
فاكس: 6953154 – 03
Zochrot
Ibn Gvirol 61
Tel Aviv Jaffa 64362

כתיבה ועריכה:
עמר אע׳באריה

שער קדמי:
כאן חֲ׳ביזה, מאי 2011.
צילם עמר אע׳באריה

שער אחורי:
מפה בריטית משנת 1942
עם עדכון ישראלי משנת 1958

איסוף חומרים:
עמר אע׳באריה, עדנאן מחאמיד, רנין ג׳ריס

עזרה בהגהה:
איתן ברונשטין, תומר גרדי

עיצוב:
מחמוד יאסין

הדפסה:
דפוס אלרסאלה, בית חנינא, י-ם

הפקה:
עמותת זוכרות (ע״ר 580389526)
אבן גבירול 61
ת״א יפו 64362
טל׳ 6953155 - 03
פקס 6953154 - 03

تحية وشكر خاص
إلى لاجئات ولاجئي خبّيزة
الذين سمحوا لنا بدخول قريتهم

תודה מיוחדת
לפליטות ופליטי חֲ׳ביזה
שהרשו לנו להיכנס לכפרם

ذاكرات
זוכרות
Zochrot

آيار - May - מאי
2011

© All rights reserved to those who were expelled from their homes

للوصول الى خبيزة سر يساراً
לחֱ׳ביזה - סע שמאלה

הקדמה

בשנת 1945 היו במחוז חיפא יותר מ 60 כפרים. ואלה שמות: אבּו זֻריק, אבּו שוּשָׁה, אִג׳זִם, אעבִּלין (עבּלין), אם אלזינאת, אם אלשוּף, אלבֻּריכָּה, אלבֻּטימָאת, בַּלַד אלשַיח׳, גַ׳בַּע, חֻ׳בּיזה, חִ׳רבָּת אלדאמוּן, ח׳רבת אלכַּסָאיִר, ח׳רבת לִד, דאלִיָת אלרוחא, דאלית אלכּרמל, ראס עלי, אלריחאניה, סעסע, אלסִנְדיָאנה, שַפָּאעַמְר, סַבָּארִין, אלסַרפַּנְד, אלטַנְטוּרָה, אלטִּירָה, עַרְעַרָה, עָארָה, עתלית, עסִפְיָא, עין חוד, עין ע׳זאל, אלעֻ׳בַּיָּה אלפוקא, אלע׳ביה אלתחתא, אלנַעְ׳נַעִ׳יָּה, אלפֻרידיס, קַניר, קִירָה וקאמוּן, קיסאריה, כַּבּארָה, אלכַּפְרין, כֻּפְר קַרְע, כֻּפר לאם, אלמַזאר, אִבְּטִן, הוּשָׁה, ואדי עארה, וַעְרַת אלסַרִּיס, יאג׳וּר, בית לחם, אם אלעַמַד, בנימינה (אלשוּנָה), טַבּעון, אלמַנסי׳ עין אלמנסי, אלגַ׳לַמה, ח׳רבת אלבֻּרְג׳, ח׳רבת אלסַרְקַס, ח׳רבת קֻמְבּאזָה, ח׳רבת אלמַנארָה, ח׳רבת אלמנסוּרה, אלסַוָּאמִיר. ועוד 15 שבטים בדווים: אלנֻפיעָאת, בַּניהָא, אלעַוָּאדִין ואלפֻקַרָא, אלעַ׳וָּארְנה(ג׳סר אלזרקא), אלדַמִירִי, אלנַוָּאתְהָה, אלזֻבּידָאת, אלעָאמִרִיָּה, אלחַ׳וָּאלד, אלסַוָּאעיד, אלכּעבּיה, אלסָפסאף, אלגַ׳נאלי ואלחִלף. (אלח׳אלדי ואלדבאע׳).

בחוברת זו נספר על ח׳ביזה. הוא עוד סיפור שיכול לשפוך אור על אירועי הנכבה הפלסטינית. ח׳ביזה, כמו מאות הכפרים הפלסטינים שנכבשו, תושביהם גורשו ובתיהם נהרסו, הוא חלק מסיפור רחב יותר ויש למקם אותו בקונטקסט הכללי כדי להבינו היטב.

החוברת הזו מבקשת להנכיח את הכפר והיא כוללת מידע היסטורי ממקורות שונים: ספרי היסטוריה, מפות של פלסטין לפני הנכבה, מסמכים, עדות של פליט ותמונות מאתר הכפר כיום, 63 שנה אחרי כיבושו. ח׳ביזה נמחק מהמפות הישראליות, כשם שנמחק מהתודעה ומהנוף.

עמותת זוכרות מבקשת, באמצעות תיעוד זה, ללמד את הנכבה בציבור הרחב ובעיקר בציבור הישראלי, שאין לו מידע על אודותיה בגלל המדיניות הישראלית שמתכחשת לנכבה.

החוברת של ח׳ביזה הוכנה בתקופה סוערת ועמוסת אירועים סביב יום הנכבה. זוכרות ציינה את האירוע ההיסטורי הזה בסדרת פעילויות, חלקן במרכז תל אביב. בארץ ובעולם התקיימו הפגנות תמיכה בדרישת הפליטים הפלסטינים לשוב למולדתם. השיא היה כאשר מאות פליטים פלסטינים

בסוריה הצליחו לחצות את הגבול ולהגיע למג׳דל שמס כדי להפגין ולדרוש את מימוש זכות השיבה. כל זה בצל חוק ישראלי חדש שמשקף את המשך מדיניותה של ישראל להסתיר את הנכבה ולאיים על פלסטינים ויהודים בישראל שירצו לציין את הנכבה ביום הקמת המדינה הישראלית.

זוכרות רואה בהכרה של ישראל בנכבה הפלסטינית ובזכות השיבה של הפליטים הפלסטינים, צעד הכרחי לאפשרות של פיוס בארץ. האירועים של השבוע הזה, שבו נכתבה חוברת זו, מבליט את המרכזיות של הנכבה ושל זכות השיבה בלב הסכסוך בין הישראלים והפלסטינים.

חוברת זו מופקת לרגל סיור בכפר ח׳ביזה, שבו יתקיים מפגש עם פליטי הכפר ויוצבו שלטים להחייאת שמו.

”זוכרות את חֻ׳בֵּיזה“ היא החוברת ה- 44 בסדרת החוברות שעמותת זוכרות מפיקה לתיעוד המקומות הפלסטינים שנכבשו וחוו את הנכּבּה מאז 1948. קדמו לה חוברות על המקומות האלה: כַּפְר סַבְּת, אלקַבּוּ, עילבּוּן, אִקְרִת׳, כֻּפְר בִּרְעִם, אלמנשיה - יאפא, אלעֻ׳בַּיָּאת, אלעראקיבּ, כַּפר עִנאן, אלדאמוּן, מִסְכָּה, אלסֻמַיְרִיָּה, סִמְסִם, אלראס אלאחמר, עין כּארם, עג׳ור, כּויכּאת, ח׳רבת אם בֻּרג׳, ח׳רבת אללוז, אלשיח׳ מֻוַנִּס, אלמאלחה, אלעג׳מי ביאפא, עִמְוָאס יָאלוּ ובּית נוּבּא, חִטִּין, אלכַּפְרֵין, אלשַגַ׳רָה, תרשיחא, בִּאְר אלסַבְּע, גְ׳לִיל, אללַג׳ון, סֻחמאתא, אלג׳וּלאן, אסְדוּד ואלמַגְ׳דַל, חִ׳רבּת גַ׳לַמה, אלרַמלה, אללִּד, עכּא, חַיפא, עין אלמַנְסי, אלחַרַם [סידנא עלי], עין עַ׳זאל, לִפְתא ודיר יאסין.

זוכרות

מאי 2011

مقدمـة

في عام 1945 كان قضاء حيفا يضم أكثر من 60 قرية: أبو زريق، أبو شوشة، إجزم، اعبلّين، أم الزينات، أم الشوف، البريكة، البطيمات، بلد الشيخ، جبع، خبيزة، خربة الدامون، خربة الكساير، خربة لد، دالية الروحا، دالية الكرمل، رأس علي، الريحانية، سعسع، السنديانة، شفاعمرو، صبارين، الصرفند، الطنطورة، الطيرة، عرعرة، عارة، عتليت، عسفيا، عين حوض، عين غزال، الغبية الفوقى، الغبية التحتى، النغنغية، الفريديس، قنير، قيرة وقامون، قيسارية، كبارة، الكفرين، كفر قرع، كفر لام، المزار، إبطن، هوشة، وادي عارة، وعرة السريس، ياجور، بيت لحم، أم العمد، بنيامينا (الشونة)، طبعون، المنسي، عين المنسي، الجلمة، خربة البرج، خربة السركس، خربة قمبازة، خربة المنارة، خربة المنصورة والسوامير. دمرت إسرائيل كل هذه القرى ما عدا اعبلين، شفاعمرو، إبطن، عارة، عرعرة، كفر قرع، عسفيا ودالية الكرمل. وسكنت في قضاء حيفا أيضاً 15 عشيرة على الأقل: عرب النفيعات، عرب بنيها الذين سكنوا أيضا في قريتي المنسي وعين المنسي، عرب العوادين والفقرا، الغوارنة (جسر الزرقاء)، عرب الضميري وعرب أبو جونية (النواتهة)، عرب الزبيدات، عرب العامرية، عرب الخوالد، عرب السواعيد، عرب الكعبية، عرب الصفصاف، عرب الجنالي وعرب الحلف. (مصطفى الدباغ ووليد الخالدي).

في هذا الكتيب نحكي قصة خبيزة. هي ككل قرية فلسطينية احتلت ودمرت وطرد أهلها تمثل تاريخ النكبة الفلسطينية التي بدأت عام 1948 ولذلك يجب فهم أحداثها في سياق الأحداث العامة في فلسطين بتلك الفترة.
تشمل حكاية خبيزة هنا عدة عناصر منها معلومات تاريخية من عدة مصادر، خرائط لفلسطين قبل النكبة تحمل اسم القرية التي محيت من كل الخرائط الإسرائيلية، مستندات، شهادة لاجيء من القرية وصوراً لوضع القرية في هذه الأيام، بعد 63 عاماً من احتلالها.

تهدف جمعية "زوخروت"، من خلال هذا التوثيق ومن خلال فعالياتها الأخرى، إلى تعليم النكبة الفلسطينية للجمهور العام وخاصة للجمهور الإسرائيلي الذي يجهل ما هي النكبة الفلسطينية

بسبب عملية التعتيم والتجهيل التي تتبعها السلطات الإسرائيلية في هذا المجال منذ إقامتها.
تأتي أهمية هذا الكتيب بالتحديد بسبب كتابته وإصداره في خضم فعاليات زخمة لإحياء الذكرى ال 63 على بداية النكبة وللمطالبة بعودة اللاجئين الفلسطينيين إلى ديارهم.
ترى "زوخروت" أن الاعتراف الإسرائيلي بمسؤولياتها عن نكبة فلسطين والاعتراف بحق عودة اللاجئين الفلسطينيين هما أمران أساسيان لأي حل عادل على هذه البلاد.
هذا الكتيب هو جزء من فعالية واسعة لإحياء ذكرى خبيزة، وتشمل بالإضافة إليه زيارة لموقع القرية ولقاءً مع لاجئيها ووضع لافتات للتذكير باسم القرية المدمرة.
"ذاكرات خبيزة" هو الكتيب رقم 44 في سلسلة الكتيبات التي تصدرها "زوخروت" عن القرى والبلدات المنكوبة في هذه البلاد، وقد صدر قبله كتيبات عن المواقع التالية: كفر سبت، القبو، عيلبون، إقرث، كفر بـرِعِم، المنشية – يافا، الغبـيَات، العراقيب، كفر عنان، الدامون، مسكة، السُّميرية، سمسم، الراس الأحمر، عين كارم، عجور، كويكات، أم برج، خربة اللوز، الشيخ مونّس، المالحة، العجمي في يافا، عمواس يالو وبيت نوبا، حطين، الكفرين، الشجرة، ترشيحا، بئر السبع، جليل، اللجون، سحماتا، الجولان، اسدود والمجدل، خربة جلمة، الرملة، اللد، عكا، حيفا، عين المنسي، الحرم (سيدنا علي)، عين غزال، لفتا ودير ياسين.

زوخروت (ذاكرات)
أيار 2011

עדות

פיסל מסעוד סְליט

נולד בח׳ביזה ב- 1940

גר כיום בעיר אם אלפחם

הראיון נערך בכפרו ח׳ביזה
4.5.2011

" נולדתי בח׳ביזה ב 1940. זה אומר שהייתי בן 7 ביום שהיגרנו. המשפחה שלי מורכבת משלושה אחים, שלוש אחיות, אבא ואמא. הכפר שלנו היה באזור אלרוחא, היו שם הרבה כפרים, חלק גורשו וחלק נשארו. בכפר שלנו היו כמה משפחות, בני משפחת סליט, המשפחה שלי, ביניהם הדודים שלי [מצד אבא] עבאס, ח׳ליל, סאלח, מסטפא ומנסור. בני אלבאקאוי כי הוא במקור מהכפר באקה, היו אבראהים וח׳ליל ועלי אלבאקאוי. היו אנשים מִיֻעבַּד כמו פארס אלנג׳אר. משפחת ח׳ליל אלחבּיטי מאם אלפחם. חסן אלבטיח׳ מבאקה אלשרקיה. המח׳תאר האחרון של הכפר היה עבד אלקאדר אלחאג׳ חסן.

מים

השטח הבנוי של הכפר היה 11-12 דונם. האדמות שלנו היו קרוב לחמשת אלפים דונם. מספר הבתים 40-45 בתים. רובם היו בנויים מאבן ובוץ. מספר תושבי הכפר בין 300-350 נפשות. ליד הכפר היו הרבה מעיינות. באר מחמד היה להשקיית בעלי החיים, המים מהבאר הזאת היו מגיעים לאזור אלנזאזאת, בין ח׳ביזה לאם אלשוף, וגם לאלעין אלע׳רביה [המעיין המערבי] שהיה להשקיית הבוסתנים. בבאר אבו חג׳וה ליד הקיבוץ היו מים לשתייה. היו הרבה מעיינות ליד הכפר, עין אלעסל, אלוּאדי אלשמאלי, עין אלעראיס ועין אלפחרור. היו אולי 10-11 מעיינות. אזור אלרוחא הוא אזור עשיר במים.

חקלאות

בכפר היו הרבה עצי זית, היו גם עצי רימון, עצי תאנה ושקדיות. שטח גדול מאדמות הכפר היה מיועד לקטניות כמו תירס, חיטה, שעורה וחומוס. הנשים היו ממיינות את החיטה אחרי שהגברים היו קוצרים אותה, הנשים גם חלבו את הפרות, הכינו גבינות ועשו את כל עבודות הבית. הגברים עשו את החריש, הקציר וכל שאר הדברים. תושבי הכפר חיו מחקלאות וגידול בעלי חיים. בין תושבי הכפר לא היה מסחר, הם לא קנו ומכרו אחד לשני, הם עזרו אחד לשני. מי שהיה צריך משהו הוא פשוט לקח משכנו. לאבא שלי ולדודים שלי היו כ 100 ראשי צאן, 7-8 סוסים, 20-30 ראשי בקר. היו

להם ארבעה בתים, והיה חדר אחד חדש שנבנה מבטון. זה אומר שהמצב של אבא שלי,מסעוד אבראהים והאחים שלו היה מצב מצוין. הצאן ובעלי החיים נשארו אצלנו אחרי שהיגרנו ועברנו לגור בכְּפירת [כפר קיים עד היום ליד יעבּד, מערבית לג׳נין, בגדה המערבית], שם לא היה מקום לבקר ולצאן, אז אבא והאחים שלו מכרו אותם בטולכרם.

שכנים יהודים

לפני הנכבה, אבא והדודים שלי קנו טרקטור כדי לחרוש בו את האדמה וגם גנראטור לשאיבת מים. בתקופה ההיא האנשים התחילו להתקדם. אבא השכיר את הטרקטור לאנשים ולפעמים פשוט נתן ללא תמורה. לידינו היה קיבוץ גלעד,זה קיבוץ קיים מ- 1945 ובשנות ה-70 שינו את השם שלו לאבן יצחק. היחסים עם אנשי הקיבוץ היו יחסי קרבה ודיברו איתנו ערבית. גם הם היו מבקשים לפעמים את הגנראטור ואת הטרקטור ואחרי שהיו מסיימים היו מחזירים. לפני שהיגרנו מהכפר הם הציעו לנו שישמרו את הגנראטור אצלם וכשנחזור ניקח אותו בחזרה. נתנו להם את הגנראטור ואמרנו להם שגם את הטרקטור שנמצא בינתיים בכפר קרע, הם יכולים לקחת משם ולהשאיר אותו אצלם. היחסים איתם היו טובים והם אמרו לנו " אל תלכו, אנחנו נגן עליכם". אבל אנחנו פחדנו, עזבנו כי חששנו לנשים ולילדים ולכבוד שלנו, במיוחד אחרי מה שקרה בדיר יאסין.

לימודים

לא היה בית ספר בכפר. בשנת 1947 פתחו בית ספר משותף לנו ולכפר אם אלשוף. שם למדו ילדים מאצלנו עם ילדים מאם אלשוף. אני זוכר שהיה מורה מאג׳זם או מעין ע׳זאל. אבל אחרי כמה חודשים התחילה המלחמה ובית הספר נסגר. היו בבית הספר כ- 20 ילדים, אני ובני הדודים שלי למדנו בו. היינו רק בנים, כי זה בושה שבנות ילכו ללמוד. כתבנו על פחי הנפט, היינו חותכים את הפח לארבע חתיכות ועושים מהן לוחות וכותבים עליהם פסוקי קוראן. לפני שפתחו את בית הספר הזה, חלק מהילדים למדו אצל השיח׳ של הכפר.

נכבה

הכפרים שהיו סביבנו בתקופת פלסטין הם, קניר, עארה, ערערה וכפר קרע מכיוון דרום. ממערב אם אלשוף, סבארין ואלסנדיאנה. מצפון דאלית אלרוחא, אלריחאניה, אם אלזינאת, דאלית אלכרמל וח׳רבת אלכּלבה. ממזרח אלבטימאת, מעאויה ואלכפרין. רוב הכפרים גורשו. באזור אלרוחא ננטשו 32 כפרים. תושבי ח׳ביזה התפזרו, חלק מהם נמצאים בגדה המערבית: יעבד, קפין, אלנזלה אלשרקיה, טולכרם ורם אללה, מחנה הפליטים ג׳נין ומחנה הפליטים אלפארעה, חלק היגר לסוריה, חלק לירדן: אִרבּד, עמאן, אלכּרַיְמה, הבקעה, אלרסיפה ואלזרקאא. חלק בגרמניה. בקיצור, אנשי ח׳ביזה הוגלו לכל הארצות. כיום, יש מעט קשר ביניהם. יש לי קשרים טובים עם אלה שגרים בגדה המערבית, כי הם קרובים.

כיבוש

לפני שהכפר נפל, נסעו נציגים מכפרי אלרוחא לסוריה כדי להביא נשק. מח׳ביזה נסע אבא שלי מסעוד אבראהים, מאלכפרין נסע שאכר אסעד אלע׳ול, מאם אלשוף נסע כאמל אלחאג׳ מחמוד סבאח, והיו אחרים מסבארין, אלסנדיאנה, עארה, ערערה, כפר

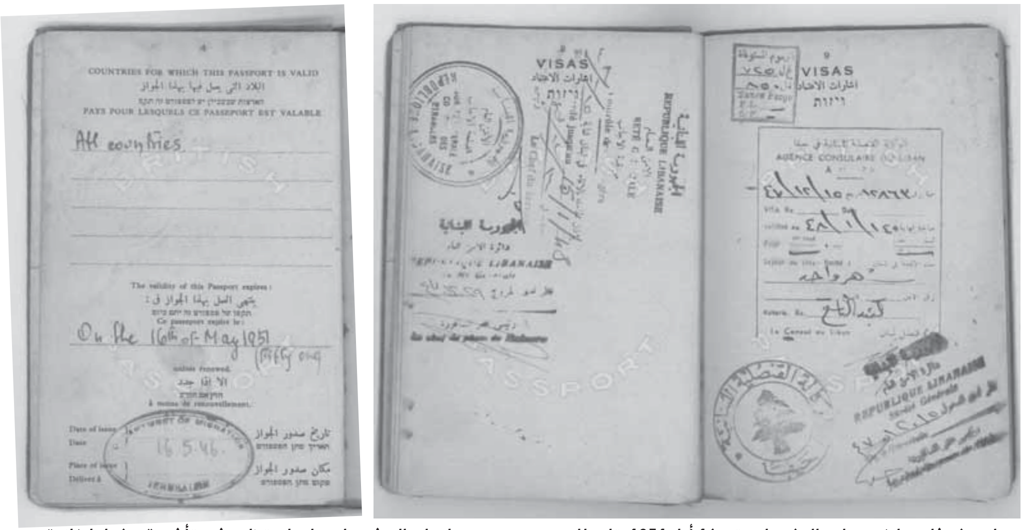

جواز سفر فلسطيني ساري المفعول حتى 16 أيار 1951، تابع للسيد مسعود سليط والد فيصل سليط وتظهر فيه تأشيرة دخول لبنانية .

דרכון פלסטיני בתוקף עד 16.5.1951 שייך למר מסעוד סליט אביו של פיסל סליט, עליו אשרת כניסה ללבנון בין 15.12.1947 ל 14.1.1948 חתומה על ידי הקונסוליה הלבנונית בחיפא, ולידה חותמת ביקורת הגבול בראש הנקרהץ.

קרע, אם אלזינאת, טירת חיפא ועוד. מכל כפר נסע אחד, ונעדרו כשלשוה חודשים, הם היו בסוריה, לבנון, מצרים ועיראק. בעזרת מחמוד אלמאדי הם השיגו נשק. הוא היה חבר במועצה הערבית העליונה, והוא במקור מאג׳זם אבל גר בסוריה. הם הביאו רובים איטלקים וכדורים. מחמוד אלמאדי, הזמין את אנשי המשלחת הזאת לארוחת ערב אצלו בבית, ושם אמר להם תגידו שלום לפלסטין. שאלו למה אתה אומר את זה? והוא ענה להם שקיימת קנוניה גדולה ועדיף לכם שתגיעו להסכמה עם היהודים ולא לעזוב את הכפר. אחרי שהם חזרו, הם קיימו ישיבה בטירת חיפא כדי להחליט מה לעשות, אבל הם לא הסכימו ואמרו שכל כפר יחליט לגבי עצמו מה שהוא רוצה. אנשי ח׳ביזה קיימו ישיבה כדי להחליט מה לעשות, אבל גם הם לא הסכימו ואמרו שכל משפחה תחליט לבד מה לעשות. אז אבא והדודים שלי העבירו את הילדים והנשים לכפר ד׳הרת אלמאלח, ליד יעבַּד. גרנו שם כמעט חודש. כל לילה היה מישהו מהגברים הגדולים ישן אצלנו. בח׳ביזה נשארו רק הצעירים, עם זקני וזקנות הכפר, והעדרים.

אני זוכר יום אחד, כאשר אחי ובן דודי היו שומרים באדמה, הרי הייתה לנו אדמה רחבה בין ח׳ביזה ואם אלשוף, זרענו אותה חומוס והיינו מעסיקים פועלים שיעשבו אותה ויעבדו בה, והאחים שלי היו שומרים שם כל לילה. יום אחד בזמן שהם שומרים, שמעו קול של אישה בוכה, האח שלי התקרב לקראת הקול כדי לבדוק מה הסיפור ואמר לבן דוד שלי שילך אחריו וישמור על הגב שלו כי הוא חשש שזה מארב. כשהגיעו ליד אלעין אלע׳רביה, הם ראו אישה בוכה, שאלו מה קרה?, אמרה שהיא ברחה מהכפר שלה עם כל התושבים, וכשהגיעו ליד עין אם אלשוף מישהו ירה לעברם, האנשים ברחו, אבל היא הפילה את הבן הקטן שלה ולא יודעת איפה הוא. המעיין של אם אלשוף היה ידוע כמלכודת, כי הסתובבו שם הרבה בריונים וירו על התושבים הנמלטים מהכפרים, התושבים היו נבהלים ובורחים מהר, והבריונים היו גונבים את החפצים שאלה היו משאירים מאחוריהם. בקיצור, האח ובן הדוד שלי חיפשו את הילד הקטן ליד המעיין ומצאו אותו, הם החזירו אותו לאמו וליוו אותה עד הכפר עארה.

על הכפר שלנו, הייתה התקפת ירי אחת ולזמן קצר. אף אחד לא נפגע. יהודים באו והתחילו לירות עלינו. כ- 20 צעירים מהכפר השיבו אש. הם ירו ברובים שהביאו מסוריה, היו אולי 70 רובים. אבל הצעירים של הכפר לא היו מאומנים ולא כלום. באותו יום אני הייתי עדיין בבית בח׳ביזה, ישבתי בחדר הבטון החדש ושמעתי את קולות הירי.

הגליה ופליטות

אחרי שסיימו לירות עלינו,שמענו את הירי גם על אם אלשוף ואחר כך על סבארין ואלסנדיאנה. זה אומר שהם היו נכנסים לכל כפר, יורים ויוצאים. אנחנו נשארנו בכפר עד הקרב על כפר קרע. [כפר קרע נכבש המאי על ידי ההגנה, כיבושו נחשב אז כאחד המהלכים המכריעים באזור]. אחרי נפילת כפר קרע, עזבנו את הכפר, ועזבנו את ד׳הר אלמאלח כי לא היה שם מספיק מים לצאן ועברנו לכפר כְּפִירֶת [בגדה המערבית]. שם גר איש שאבא שלי הכיר, שמו נאג׳י מסטפא, והוא נתן לנו חדרים לגור בהם. כשתושבי הכפר נטשו אותו הם התפזרו למקומות שונים. למשל הדוד שלי עבד אלקאדר הלך לאם אלפחם כי אשתו משם, גם אשתו של הדוד שלי עיסא מאם אלפחם, ממשפחת אלסואלחה מחמולת אלג׳בארין אז הוא הלך אליהם. דוד מצד אמא הלך לבאקה אלע׳רביה כי בתו נשואה שם. כך האנשים נפרדו והלכו למקומות שונים בארץ.

כמה חודשים אחר כך, אבא שלי ביקר חברים שלו באם אלפחם, אז אם אלפחם עדיין לא היה בשליטת ישראל, שם הוא שמע שהערבים מתכוונים למסור לישראל את אזור המשולש. החברים שלו הציעו לו לעבור לגור באם אלפחם, ואלי אחר כך יוכל לשוב לח׳ביזה. כשחזר אבא שלי לכפירת, אסף את האחים שלו וסיפר להם על הרעיון. הדוד שלי ח׳ליל היה אדם קצת עצבני, הוא אמר: שמע מסעוד, אנחנו אף פעם לא סירבנו לשום דבר שביקשת. אבל הפעם אתה מבקש ממני לעבור לאם אלפחם, ואראה משם את אדמת אלרוחא ויהיה אסור לי לחזור אליה? זה בלתי אפשרי מבחינתי. רק אבא שלי, אמא שלי ואני עברנו לאם אלפחם. ולמחרת כבשו היהודים את אם אלפחם. היה שלטון צבאי, ומישהו אמר לנו שאנחנו פליטים ואין לנו מקום באם אלפחם, אבל בכל זאת נשארנו. באותה תקופה גרנו בשכונה של משפחת אע׳באריה, לכן רשמנו בתעודת הזהות החדשה ששם המשפחה שלנו הוא

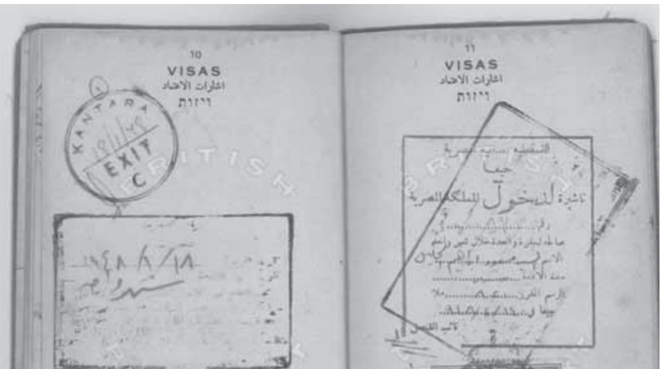

من جواز سفر السيد مسعود سليط

מתוך דרכונו של מר מסעוד סליט – אשרת כניסה למצרים חתומה על ידי הקונסוליה המצרית בחיפא ב 14.1.1948

אע׳באריה, הדוד שלי עבד אלקאדר היה בשכונת משפחת מחאמיד ורשם את שם המשפחה שלו מחאמיד, עיסא אלחאג׳ חסן היה בשכונת ג׳בארין ונרשם כבן משפחת ג׳בארין, ומי שהיה בשכונת מחאג׳נה נרשם כמחאג׳נה, ומי שהיה בכפר מעאויה נרשם כתושב מעאויה.

בתקופת המשטר הצבאי ביקשנו לעשות איחוד משפחות לאחים שלי שנשארו בג׳נין אבל המדינה סירבה. כל אחד מהמשפחה שלי גר במקום אחר. אחד בירדן, אחד נפטר בג׳נין, שניים בבקעת הירדן בירדן, ואחות אחת גרה איתי באם אלפחם. רק אני ואחות אחת גרנו באם אלפחם. חייתי כאדם בודד (בוכה). זה אומר שלא רק גורשתי, גם נשארתי כל החיים בודד. כשהייתי שומע ילדים מדברים על דוד או אח הייתי בוכה. קיבלנו כל תואר אפשרי, קראו לנו פליטים, עקורים, מגורשים, ועד היום אני שומע השמצות כאלה מאנשים סתם. אני חייתי באם אלפחם כמו בתוך המשפחה שלי, כל האנשים מכבדים אותי, ובכל זאת אני שומע לפעמים שמכנים אותי פליט. אחרי מלחמת 67 נפגשתי בפעם הראשונה עם קרובי המשפחה שלי שבגדה. שמחנו שקרתה לנו נכּסה כי היא גרמה לנו להיפגש.

שיבה

ביקרתי בח׳ביזה רק אחרי שנים רבות מאז גורשנו. לא יודע למה, אולי הזנחה אולי בורות. כל פעם שאני בא לח׳ביזה אני חוזר כאילו איבדתי את העיניים שלי מרוב בכי. אני נזכר בקרובי המשפחה ובאחים שלי. היום אני מביא לכאן את הילדים והנכדים שלי. אבל אנחנו המבוגרים משתוקקים למקום יותר מהם. מי שגדל באדמה הזאת התאהב בה. לפני יומיים התקשרתי לבן הדוד שלי שגר בג׳נין, הוא בן 85, כששאלתי אותו שאלה או שתיים על הכפר הוא התחיל לבכות. הוא התחנן והשביע אותי באלוהים שאקח אותו לכפר. הבאתי אותו בעבר פעם או פעמיים ובכל פעם הוא בכה. בן הדוד הזה היה "אבי האזור", הוא היה מסתובב בכל אזור אלרוחא ומכיר אותו בעל פה.

היום לא נשאר כלום מהכפר. הרסו את הבתים, ויש רק הריסות ואבנים. בית הקברות מוזנח. אני יכול לזהות רק קבר אחד, הקבר של סבא שלי מצד אמא, כי כשעדיין היינו בח׳ביזה, עץ דפנה גדל על הקבר, ומאז אנחנו מזהים את הקבר לפי עץ הדפנה".

لاجئ من خبيزة يجمع التراب من أرض قريته ليوصله لأقاربه اللاجئين في الأردن

פליט דור שני אוסף אדמה מחִ׳ביזה כדי להעביר אותה לפליטים מכפרו בירדן

مدخل منطقة خبيزة - أيار 2011
הכניסה לאזור ח'ביזה - מאי 2011
The entrance to Khubbayza area- May 2011

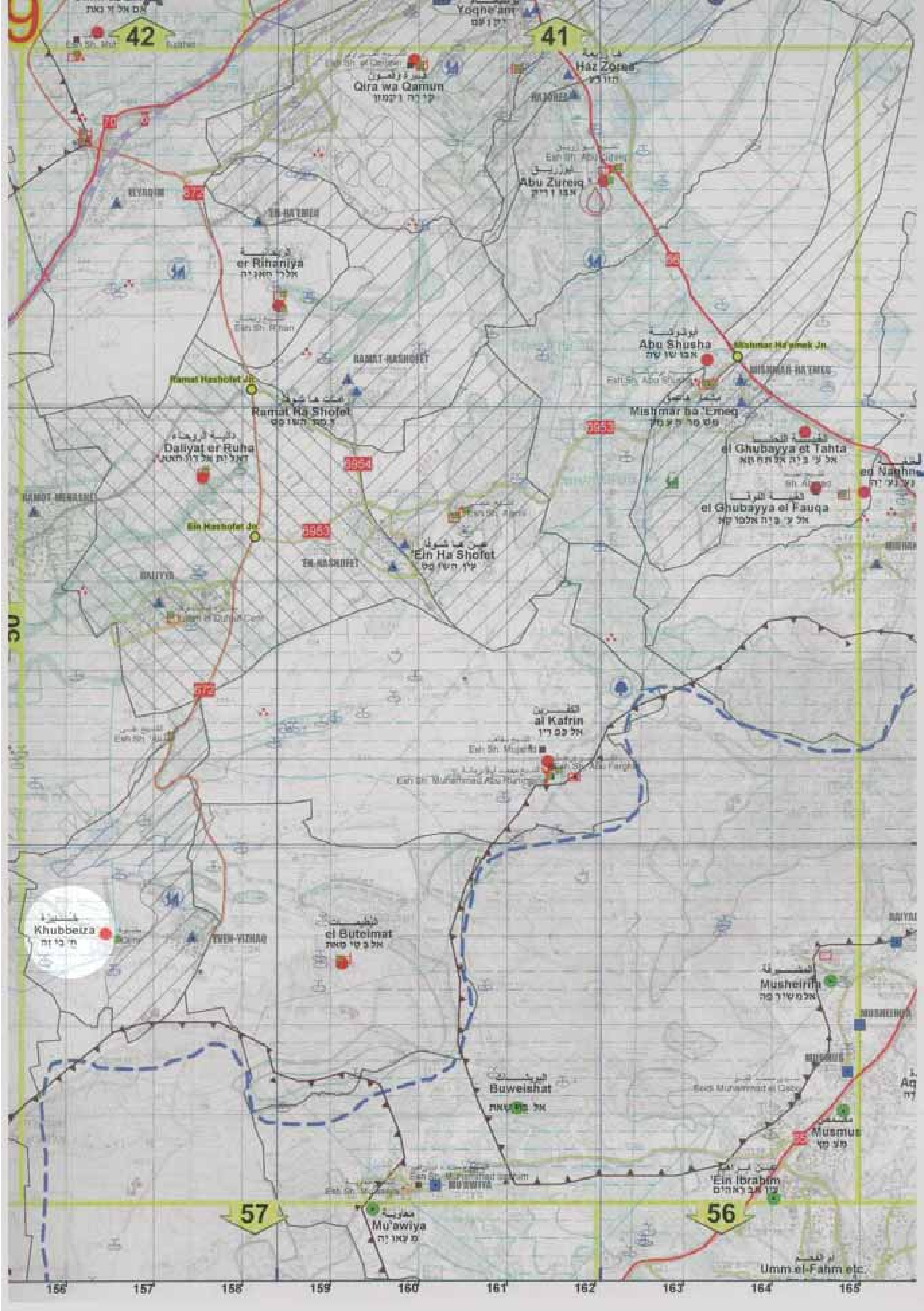

42
41
Yoqne'am
Haz Zorea
Qira wa Qamun
70
672
Abu Zureiq
66
er Rihaniya
Abu Shusha
Mishmar Ha'emek Jn.
Ramat Hashofet Jn.
Ramat Ha Shofet
Mishmar ha 'Emeq
6953
Daliyat er Ruha
el Ghubayya et Tahta
6954
ed Naghn
el Ghubayya el Fauqa
Ein Hashofet Jn.
6953
'Ein Ha Shofet
672
al Kafrin
Khubbeiza
el Buteimat
Musheirifa
Buweishat
Musmus
'Ein Ibrahim
57
Mu'awiya
56
Umm-el-Fahm etc.
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165

طريق العودة - دليل المدن والقرى المهجرة ، إعداد سلمان أبو ستة، لندن 2007

דרך השיבה – מדריך לערים ולכפרים הפלסטיניים הנטושים והקיימים, ערך סלמאן אבו סִתָּה, לונדון 2007

The Return Journey- A guide to the depopulated and present Palestinian towns and villages.
By Salman Abu Sitta, London, 2007

خبيزة - أيار 2011، كان هنا بيت
חֻבַּיזה – מאי 2011, כאן היה בית
Khubbayza - May 2011, A house was here

شهادة

فيصل مسعود إبراهيم سْليط
(مواليد 1940 سنة)

يسكن حالياً في أم الفحم

مكان المقابلة: قرية خبيزة

2011/5/4

" أنا من مواليد قرية خُبيزة سنه 1940. يعني لما تهجرنا منها كان عمري 7 سننين وكنا بالبيت أنا وأبوي وأمي وثلاث أخوة وثلاث أخوات. بلدنا كانت بمنطقة اسمها بلاد الروحا وفيها كان كثير قرى، قسم منها تهجّر وقسم بقي. ببلدنا سكنت عدّة عائلات منهم أبناء سْليط ومنهم أعمامي عباس وخليل وصالح ومصطفى ومنصور. وسكنوا فيها كمان أبناء الباقاوي، إبراهيم وخليل وعلي الباقاوي، سكنوا فيها كمان ناس من يعبد، منهم فارس النجار، وسكنت فيها عائلة خليل الحبيطي من أم الفحم وحسين البطيخ من باقة الشرقية. عبد القادر الحاج حسن كان هو آخر مختار للبلد قبل ما تهجرنا.

مياه

مساحه بيوت القرية حوالي 11 إلى 12 دونم. أراضيها ما يقارب 5 آلاف دونم. عدد البيوت فيها كان بين 40-45 بيت. معظم البيوت كانت مبنية من حجر وطين. أما عدد سكان القرية فكان حوالي 300-350 نفر. كان فيها من العيون، بير محمد هذا كنا نستعمله للطرش، الميّ تبعته بتنزل على النزازات، منطقة قريبة من أم الشوف، وعلى العين الغربية، هاي العين كانوا يزرعوا عليها بساتين. كان عنا كمان بير أبو حجوة قريب من الكيبوتس [جلعد]، هذا كان للشرب. كان بالبلد كثير ينابيع ، وعنا عين العسل، والوادي الشمالي وعين العرايس وعنا عين الفحرور. كان في ما يقارب 10 أو 11 عين. منطقة الروحا كانت غنيّة بالميّ.

زراعة

البلد كانت مليانة شجر زيتون وكان عنا شجر رمان وتين ولوز. مساحة كبيرة من أراضي بلدنا كانت مخصصة للحبوب مثل الحمص، الشعير، القمح والذرة. النسوان كانت تروح تغمّر القمح لما يحصدوه، وتحلب البقر وتعمل أجبان وتعمل كل شغل الدار، والرجال عليهم الحراث والدراس والحصيدة وكل شي ثاني. يعني أهل البلد كانت عايشة من الزراعة والمواشي وما كان في بيع وشراء، الناس كانت لبعضها، اللي معتاز يوخذ من جاره. أبوي وأعمامي كان عندهم حوالي 100 راس غنم و 7 أو 8 روس خيل. كان عنا حوالي

20 – 30 راس بقر، وكانوا يملكوا أربع بيوت، وغرفة بنيناها جديد من باطون. يعني وضعنا، وضع مسعود إبراهيم وإخوته كان فوق الريح. هاي المواشي ظلت عنا لحد ما تهجرنا وقعدنا بكفيرت (قرية فلسطينية تقع غربي جنين قرب يعبد، ما زالت قائمة حتى يومنا هذا). لما طلعنا لهناك ما كان محل للبقر والغنم، ساعتها أخذ أبوي وأخوته الطرش وباعوه بطولكرم.

جيران يهود

قبل النكبة اشترى أبوي وأعمامي تراكتور جنزير لحراثة الأرض وماتور ميّ. بهاي الفترة كانت الناس عم تتقدم. وكان أبوي يعطيه للناس بالإيجار وبغير إيجار. كان جنبنا كيبوتس لليهود اسمه جلعد، هذا الكيبوتس موجود من سنه ال– 45 وبسنوات السبعين 70 تغيّر اسمه لإبن يتسحاق. كانت علاقتنا معهم كثير قريبة وكنا نحكي معهم بس عربي. وكانوا كثير مرات يطلبوا التراكتور والماتور من أبوي وبعد ما ينهوا عملهم يرجعوه. قبل ما طلعنا من البلد قالوا لنا أعطونا الماتور وبس ترجعوا بتوخذوه. أعطيناهم إياه وقلنا لهم التراكتور موجود بكفر قرع، بتقدروا تجيبوه وتخلّوه عندكم. كانت علاقتنا معهم كثير قوية ولما طلعنا قالوا لنا خليكم، إحنا بنحميكم. بس احنا طلعنا من خوفنا علىٍ النساء والبنات والعرض وخصوصاً بعد اللي صار بدير ياسين.

تعليم

بالبلد ما كان مدرسة، بس بسنة 1947 فتحوا مدرسة مشتركه بقرية أم الشوف، وتعلم فيها أولاد من قريتنا ومن أم الشوف. بذكر جابوا معلم يمكن من إجزم أو عين غزال. بس بعد كم شهر صارت الحرب وسكرت المدرسة. بالمدرسة تعلمنا حوالي عشرين ولد. يعني مثلاً أنا وأولاد عمي وأولاد خالي تعلمنا فيها. كنا بس أولاد، لأنه البنات كان عيب تتعلم. كنا نكتب على تنكة الكاز، نقسمها أربع شقف ونعمل منها لوح ونكتب عليها قرآن. قبل ما فتحوا هاي المدرسة كان الأولاد يتعلموا عند المشايخ في البلد.

نكبة

القرى اللي كانت حوالينا بزمن فلسطين هي: من جهة القبل قرى قنّير وعارة وعرعرة وكفرقرع، ومن الغرب أم الشوف، صبّارين والسنديانة، من الشمال دالية الروحا، الريحانية، أم الزينات، دالية الكرمل وخربة الكلبة. من الشرق كانت البطيمات ومعاوية والكفرين. معظم القرى تهجرت. بمنطقة الروحا تهجّرت 32 قرية. أهل خبيزة، قسم منهم موجود بالضفه الغربية، بيعبد وبقفين وبالنزلة الشرقية، قسم بطولكرم ورام الله وقسم بمخيم جنين ومخيم الفارعة، قسم تهجّر على سوريا وعلى الأردن بإربد

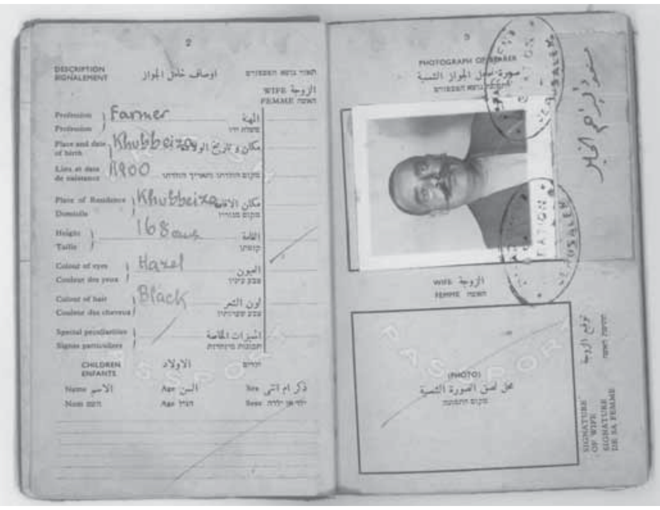

فيصل سليط يحافظ على جواز سفر والده
פיסל סליט שומר על דרכון אביו בביתו

وعمان والكرَيّمه والأغوار والرصَيفه والزرقاء. وقسم بألمانيا. يعني أهل خبيزة مشردين بكل البلاد. اليوم العلاقة بينهم قليلة، بس أقوى إشي العلاقة مع الضفة لأنهم قراب علينا.

احتلال القرية

قبل ما سقطت البلد طلعوا مندوبين من قرى الروحا حتى يجيبوا سلاح من سوريا. من خبيزة طلع أبوي مسعود إبراهيم، من الكفرين طلع شاكر أسعد الغول، ومن أم الشوف كامل الحاج محمود صباح، وطلعوا من السنديانة وصبارين، وعارة وعرعرة وكفرقرع وأم الزينات وطيرة حيفا وغيرهم. من كل بلد طلع واحد، وقعدوا حوالي 3 أشهر، راحوا على سوريا ولبنان والعراق ومصر. كان في واحد اسمه محمود الماضي من الهيئة العربية العليا من إجزم، كان ساكن بسوريا وعن طريقه جابوا سلاح من سوريا. السلاح اللي جابوه كان نوعه طلياني، وكان عبارة عن بارود وفشك. هذا محمود الماضي عزم الرجال عنده وعملهم عشاء وقال لهم "وداعا يا فلسطين". سألوه ليش هيك بتحكي؟ فقال لهم لأنه في مؤامرة كبيرة، وأحسن لكم تقعدوا وتتفقوا مع اليهود وما تطلعوا من البلد. بعد ما رجعوا الرجال عملوا اجتماع بطيرة حيفا، بس ما اتفقوا وقالوا كل بلد تقرر مصيرها لحالها. ببلدنا اجتمع أهل خبيزة وكمان هم ما اتفقوا، وساعتها أبوي وأعمامي أخذونا إحنا الأولاد والبنات والنسوان وأخذونا على قرية ظهر المالح، قرية تابعة ليعبد، قعدنا هناك حوالي شهر، وكان كل ليلة واحد ييجي ينام عندنا. بالبلد بقي الشباب والختيارية ونسوان كبار والمواشي.

بذكر بيوم كان أخوي وابن عمي بيحرسوا أرضنا. كان عنا أرض كبيرة بين خبيزة وأم الشوف، زرعناها حمص وكنا نجيب عمال يعشبوا الأرض ويتشغلوا فيها، وأخوتي يسهروا كل ليلة يحموها. مرة وهم سهرانين سمعوا واحدة بتبكي. راح أخوي يفحص الموضوع وقال لابن عمّي امشي وراي واحميني لانه خايف يكون هذا كمين. لما وصل عند العين الغربية، شافوا مرَة بتبكي، سألوها شو صار؟، قالت لهم احنا شردنا من بلدنا، ولما وصلنا عند عين أم الشوف طخّوا علينا ناس وهربنا، ووقعت ابني ومش عارفة وين هو. عين أم الشوف كانت معروفه انها مصيدة، كان فيها زعران كثير يطخوا على الناس الشاردين والهاربين، والناس كانت تخاف وتهرب وهم يسرقوا أغراضهم. المهم راح أخوي وابن عمي على العين ولاقوا الولد، ورجّعوه لأمه وأخذوها لعند عارة.

ببلدنا كان إطلاق نار بس مرّة واحدة ولمدة قليلة، وما حدا تصاوب. يومها أجوا اليهود وصاروا يطخوا علينا وحوالي عشرين شاب من عنا صاروا يطخوا عليهم بالسلاح اللي جابوه من سوريا، جبنا حوالي 70 بارودة. بس طبعاً الشباب لا مدربين ولا إشي. يومها أنا كنت بعدني بالدار وكنت قاعد بالاوضة الجديدة اللي عمرناها وكنت أسمع الطخ.

تهجير ولجوء

بعد ما طلعوا من عنا، صرنا نسمع صوت الرصاص كمان من قرى أم الشوف وصبارين والسنديانة. يعني كانوا يدخلوا على كل قرية يطخوا عليها ويطلعوا. إحنا ظلينا صامدين بالبلد لحتى صارت معركة كفر قرع [تم احتلال كفرقرع في أيار عام 1948 على يد قوات الهجناه، واعتبرت معركة كفر قرع من المعارك الكبيرة والفاصلة في المنطقة]. بعد سقوط كفر قرع، تركنا ظهر المالح لأنه ما كان في ميّ هناك للطرش، ورحنا

على قرية كفيرت. هناك أبوي كان يعرف شخص اسمه ناجي المصطفى اللي أعطانا غرف نسكن فيها. لما أهل بلدنا طلعوا، ما راحوا كلهم باتجاه واحد. يعني مثلا عمي عبد القادر طلع من البلد على أم الفحم لأنه مرته من أم الفحم، عمي عيسى مرته من الصوالحة من الجبارين فطلع لهناك. خالي طلع على باقة لأنه بنته كانت متجوزة بباقة. الناس تقسمت وتوزعت بالبلاد.

بعد بأشهر أجا أبوي على أم الفحم عند جماعة أصحابه، أم الفحم بعدها ما كانتش مع إسرائيل، وسمع انه العرب بدهم يسلموا منطقة المثلث لإسرائيل. أصحابه حكوا له: شو رأيك تيجي على أم الفحم، وممكن بعد بفترة ترجع على خبيزة؟. رجع أبوي عند أعمامي على كفيرت وقالهم الفكرة. عمي خليل كان عصبي شوي، قال له: يا مسعود، كل الوقت إحنا ما خالفناك، أما انه نرجع على أم الفحم وأشوف جبال الروحا قدامي، وما أدخلها؟ هذا مستحيل. رجعنا أنا وأمي وأبوي على أم الفحم، وثاني يوم دخلت اليهود أم الفحم. كان هذا بأيار 1949. وصار الحكم العسكري، وقالوا لنا انتو لاجئين وما لكم مكان هون بأم الفحم. بس ظلينا. يومها إحنا كنا بحارة الاغبارية فسجلنا بهويتنا اننّا تابعين للاغبارية، دار عمي عبد القادر كانوا بالمحاميد وسجلوا محاميد، عيسى الحاج حسن كان بالجبارين وسجل جبارين. واللي كان بالمحاجنة سجل محاجنة واللي كان بمعاوية سجل بمعاوية. ولأجل هيك ظلينا.

بفترة الحكم العسكري صرنا نطالب بلمّ شمل مع أخوتي اللي بجنين بس الدولة رفضت. يعني بعيلتي كل واحد ساكن ببلد. واحد بالأردن، وواحد توفى بجنين، واثنين منهم بالغور، وعندي أخت عايشة معي بأم الفحم. يعني من كل أخوتي أنا الوحيد اللي بقيت بأم الفحم. أنا عشت وحيد [باكياً]. يعني أنا مش بس تهجّرت، أنا كمان عشت كل حياتي وحيد. كنت لما أسمع واحد يقول خالي أو عمي أو أخوي كنت ابكي. ما خلينا اسم إلاّ أخدناه، سمّونا لاجئين ونازحين ومشردين، ولليوم بنسمعها من الجاهلين. أنا عشت بأم الفحم بين أهلي. الكل بيحترمني. ومع ذلك بسمع كلمة لاجيء. بعد حرب ال 67 كانت أول مرّة بتواصل مع أهلي، فرحنا انه النكسة صارت عشان نلتقي فيهم.

عودة

أنا زرت خبيزة بعد سنين من التهجير. ما بعرف ليش، يمكن إهمال او جهل. كل مرّة باجي على خبيزة بروّح فاقد عيوني من البكا. بتذكر أهلي وأخوتي. اليوم أنا بجيب أولادي وأحفادي. بس احنا الكبار بنحنّ أكثر. اللي ربي بهاي الأرض بيعشقها. من يومين اتصلت بابن عمي بجنين عمره 85 سنة، سألته سؤال أو سؤالين عن البلد، صار يبكي، وصار يترجى ويقول من شان الله خذني ع البلد. جبته لهون مرة أو مرتين، وكل مرة بيصير يبكي. ابن عمي هاذ كان هو أبو المنطقة، كان يلف كل منطقة الروحا وحافظها كلها.

اليوم ما بقي من القرية ولا إشي، البيوت هدموها وبقي بس أنقاض وحجارة. مقبرة القرية مهملة بس أنا بقدر أتعرف على قبر سيدي الحاج عباس، اللي هو أبو أمي، لأنه على زمن خبيزة طلعت على قبره شجرة الغار ومن يومها واحنا بنعرف قبره من شجرة الغار".

ח׳בּיזה

ח׳ביזה הוא כפר פלסטיני ששכן 40 קילומטר דרומית לעיר חיפה, על דרך ראשית שחיברה בין מישור החוף לעמק אבּן עאמר (עמק יזרעאל), במרחק של כ 16 קילומטר מחוף הים התיכון. הכפר נבנה על גבעה מתונה בגובה 175 מטר מעל פני הים, ברכס הדרומי להר חג׳וָּה, המהווה חלק מהר הכרמל. ואדי אלעראיס, שהוא קצהו העליון של ואדי אלסנדיאנה, עובר כקילומטר אחד צפונית לכפר. תושבי הכפר - כנראה בשל מיקומו ביחס אליהם, קראו לו גם אלואדי אלשמאלי (הצפוני). מספר מעיינות ובארות מים היו באדמות הכפר ושימשו את התושבים לשתיה והשקיית אדמות ובעלי החיים. עין אלנבּעה (מעיין הנביעה) צפונית לכפר, עין אלעסל (מעיין הדבש) מצפון מזרח, באר מחמד מדרום, באר חג׳וּה בדרום מזרח ואלעין אלע׳רביה (המעיין המערבי) מדרום מערב לכפר.
השם של הכפר נגזר משמו של הצמח המוכר חֻ׳ביזה, צמח בר ירוק עם עלים רחבים, אכיל ומשמש גם כצמח מרפא.

בתי הכפר, 67 מהם היו בו בשנת 1948, נבנו בצפיפות על שטח של 11 דונם ורובם נבנו מאבן. מספר תושבי ח׳ביזה באותה שנה היה כ 335 אנשים. בסוף המאה ה-19 היו בו 270 תושבים. תושבי הכפר היו איכרים, גידלו בעלי חיים כמו בקר וצאן ועיבדו את אדמתם. ברשותם היו 2828 דונם אדמה. בכ- 2295 דונם זרעו קטניות למיניהן, 65 דונם היו מיועדים לגידול ירקות, 20 דונם לעצי זית וכ- 460 דונם היו אדמת בור.
ליד הכפר קיים תל ובו שרידים עתיקים, שמו תל אלכּלבּה (הכלבה) או אלכּלבּי על שם השבט הערבי הידוע בָּנִי כָּלְבּ.
ליד ח׳ביזה שכנו לפני הנכּבה מספר כפרים פלסטינים, אלכָּפרין ואלבֻּטימאת ממזרח, אם אלשוּף, סבּארין ואלסִנְדְיָאנה , דאליָת אלרוחא מצפון וכֻּפר קרע מדרום. כל הכפרים הללו נכבשו ב1948 ונהרסו כליל על ידי ישראל, מלבד כפר קרע שעודנו קיים.

כיבוש חֻ׳בּיזה

הכפר נפל בין 12 - 14 במאי 1948 בידי האצ״ל אחרי קרב משמר העמק. ב- 4 במאי, תקפו הכוחות הערביים הלא סדירים בפיקודו של פוזי אלקאוֻקג׳י (צבא ההצלה הערבי) את משמר העמק, כדי לשבש את התקפות כוחות ההגנה על יישובים פלסטינים בגזרות אחרות, בעיקר באזור חיפה. הקיבוץ היה קיים בין הכפרים אבו שושה, אבו זריק ואלעֻ׳בָּיאת. הקרב

שהתחיל ביתרון של צבא ההצלה על כוחות ההגנה שהיו בתוך הקיבוץ, הפך בסופו של דבר למתקפה של ה"הגנה" על הכפרים הפלסטינים בהתאם לקווים המנחים של תכנית ד׳. בני מוריס מזכיר בספרו "לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949", שזו הפעם הראשונה שבן גוריון סמך ידו במפורש על גירוש ערבים מאזור שלם. המתקפה של ההגנה החלה על אלע׳ביאת ובית ראס, אחר כך על אבו שושה, אלכפרין, אבו זריק ואלמנסי. כיבוש זה התאפיין באכזריות שכללה גירוש של תושבים, פיצוץ בתיהם כדי למנוע שיבתם, ביזה, רצח של שבויים ותושבים לא חמושים. אפילו בתוך החברה היהודית דאז היה ויכוח על מידת האכזריות ודרך ההתנהגות לאוכלוסיה האזרחית הפלסטינית.

בצל אוירת הפחד הזאת, בנוסף לתבוסת צבא ההצלה הערבי, ידיעות על טבח בדיר יאסין, הריגתו של עבד אלקאדר אלחסיני באלקסטל ליד ירושלים, יצאו תושבי אלבטימאת הסמוך לח׳ביזה את כפרם לחפש מקום בטוח יותר.

יחידות של האצ"ל בחדרה, זכרון יעקב, בנימינה ונתניה ביצעו מעין סגירת מעגל למתקפת ה"הגנה", ותקפו ב 12 במאי, תוך כדי ירי מטחי מרגמות, את הכפרים שנותרו באזור רמות מנשה (אלרוחא) ממערב למשמר העמק וטיהרו אותם מיושביהם: סבּארין, אלסנדיאנה, אלבּריכּה, ח׳ביזה ואם אלשוף. הכוחות התוקפים סרקו את הכפרים, ריכזו את התושבים שנשארו בכפריהם מאחורי גדרות תיל ולאחר מכן גירשו אותם לאזור ג׳נין ואם אלפחם.

הכפר היום

כל בתי ח׳ביזה נהרסו עד היסוד והכפר נמחה מעל פני האדמה. כיום, מוקף מרכז הכפר בגדר תיל ואבני הבתים שישראל הרסה פזורים בשטח. קשה לראות את השרידים ולהסתובב ביניהם בגלל צמחי בר וקוצים גבוהים וצפופים שמכסים את האזור. כמה עצי פרי כמו רימונים, תאנים ופטל שהיו נטעים בין הבתים עדיין עומדים בשטח הכפר, שמוקף משני כיוונים בשרשרת של צמחי צבר. לעומת זאת, ניתן לזהות את בית הקברות הנקי של ח׳ביזה, אותו מתחזקות עמותות פלסטיניות מאזור אם אלפחם.

קיבץ גלעד (ששינה את שמו לאבן יצחק) משתמש באדמות ח׳ביזה. את חלקן הוא מעבד וחלקן משמשות שטח מרעה לבקר. קיבוץ גלעד הוקם ב 1945 במרחק של קילומטר אחד מח׳ביזה, על אדמות שרכש מכפר אלבטימאת. לא ידוע על עימותים או מתחים בין ח׳ביזה לגלעד.

فيصل سليط يقرأ الفاتحة في مقبرة خبيزة

פיסל סליט קורא פסוקים מהקוראן בבית העלמין של חֵ׳ביזה

خبيــزة

قرية فلسطينية تقع جنوبي مدينة حيفا على تلة متوسطة الانحدار وتبعد عنها حوالي 40 كيلومتراً، على الطريق العام الذي يصل الساحل بمرج ابن عامر، وتبعد 16 كيلومتراً عن البحر المتوسط. أنشئت القرية على السفح الجنوبي لجبل حجوة، في جبال الكرمل، وترتفع عن سطح البحر 175 متراً. يمر بشمالها، وعلى بعد كيلومتر واحد، نهر السنديانة بجزئه الأعلى (ويسمى أيضاً وادي العرايس ويسميه أهل القرية الوادي الشمالي). ويوجد ضمن حدود القرية بضعة ينابيع وآبار منها بئر محمد جنوبها، وبئر حجوة في الجنوب الشرقي، والعين الغربية في الجنوب الغربي، وعين النبعة شمالها وعين العسل في الشمال الشرقي.
اشتق اسم القرية من اسم النبات البري المعروف، وهو نبات أخضر عريض الأوراق يطبخ كالخضروات ويستعمل كدواء.

كانت القرية مبنية على محور يمتد من الشمال الشرقي إلى الجنوب الغربي، وكانت منازلها الحجرية متقاربة بعضها من بعض. كان عدد سكان القرية في أواخر القرن التاسع عشر نحو 270 نسمة، وعام 1931 كان عددهم 209 أشخاصاً وارتفع عام 1945 إلى 290 شخصاً، بينما كان عددهم عام 1948 حوالي 335 شخصاً، وكان عدد منازلهم في تلك السنة 67 منزلاً، كانت مبنية على مسطح مساحته 11 دونماً.
كان سكان خبيزة يعتاشون من الزراعة، ويملكون 2828 دونماً من الأرض. كان 2295 دونماً منها مزروعة بالحبوب، و65 دونماً مستخدمة للبساتين وزراعة الريّ، و20 دونماً مزروعة بالزيتون، وكان حوالي 460 دونماً أرضاً بوراً. وكان سكان القرية يربون المواشي أيضاً.
وتقع شمالي القرية آثار قديمة على تلة اسمها خربة الكلبة (أو ربما خربة الكلبي)، نسبة إلى قبيلة بني كلب.
وكانت تحيط بالقرية قرى فلسطينية عدة منها الكفرين والبطيمات من الشرق، أم الشوف وصبارين والسنديانة من الغرب، دالية الروحا من الشمال وكفر قرع من الجنوب. وقد تم احتلال كل هذه القرى من قبل إسرائيل وتدميرها سوى كفر قرع التي ما زالت موجودة.

احتلال القرية

سقطت خبيزة بين 12 و 14 أيار 1948، بيد الإيتسل (الإرغون)، في أعقاب معركة "مشمار هعيمق". فقد حاول جيش الإنقاذ العربي بقيادة فوزي القاوقجي، في 4 نيسان 1948، احتلال كيبوتس مشمار هعيمق الواقع بين القرى أبو شوشة وأبو زريق والغبيات. كان يبدو في أول المعركة أن جيش الإنقاذ سيهزم قوات الهجناه اليهودية التي كانت داخل الكيبوتس، إلا أنها انتهت بعد حوالي أسبوع بنجاح قوات الهجناه بصد جيش الإنقاذ والمبادرة بهجوم على القرى الفلسطينية الموجودة في تلك المنطقة. ويذكر الكاتب الإسرائيلي بني موريس أن دافيد بن جوريون أذن في تلك المعركة بشكل واضح بطرد السكان الفلسطينيين وهدم قراهم. بدأ الهجوم في 8 و 9 نيسان على الغبيات وخربة بيت راس، ثم أبو شوشة فالكفرين وأبو زريق، ثم المنسي. وقد تميز احتلال هذه القرى بقسوته حيث تم طرد السكان وتفجير بيوتهم لمنع عودتهم وسرقة ممتلكاتهم وقتل أشخاص عزل بدم بارد.

في ظل هذا الجو المرعب، وبعد هزيمة جيش الانقاذ ووصول الأخبار عن مجزرة دير ياسين ومقتل عبد القادر الحسيني بالقسطل قرب القدس، نزح سكان البطيمات القريبة من خبيزة باحثين عن مكان أكثر أمناً.

في هذه الأثناء قامت قوات الإيتسل بالتحضير لدعم قوات الهجناه من جهتي الغرب والجنوب وهاجمت في 12 أيار القرى الباقية في منطقة الروحا (رموت منشه): صبارين، السنديانة، البريكة، خبيزة وأم الشوف، وقصفها بالراجمات بهدف تشريد السكان. بعدها قامت القوات المهاجمة بتفتيش البيوت وتجميع السكان ثم طردهم باتجاه جنين وأم الفحم.

القرية اليوم

قامت السلطات الإسرائيلية بتدمير كل بيوت خبيزة عن بكرة أبيها. موقع القرية محاط بأسلاك شائكة وتتناثر فيه أحجار المنازل. ويكثر النبات البري والشوك في أنحاء القرية ويغطي أطلالها، وما زالت بعض أشجار القرية كالرمان والتوت واقفة، ويحيط بموقع خبيزة نبات الصبار. ما زالت مقبرة القرية موجودة وتقوم جمعيات فلسطينية من منطقة أم الفحم بتنظيفها. استولى كبيوتس "جلعِد"، والذي سمي لاحقاً إبن يتسحاق، على أراضي القرية ويقوم بزراعة قسم منها ويستعمل قسماً آخر كمرعى للأبقار. يذكر أن هذا الكيبوتس قائم منذ 1945 على أرضٍ تعود أصلاً لقرية البطيمات ويبعد كيلومتراً واحداً عن خبيزة، ولم تكن بينهما قبل النكبة مشاكل تذكر.

<u>المصادر – מקורות</u>

– وليد الخالدي، كي لا ننسى، بيروت، 1997.
– الموسوعة الفلسطينية، دمشق، 1984.
– مصطفى مراد الدباغ، بلادنا فلسطين، 2002.
– مقابلات شخصية وزيارات ميدانية
- בני מוריס, לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949, תל אביב, 1991.
- ראיונות וביקור בשטח הכפר.
– Walid Khalidi, All that Remains, 1990
– www.palestineremembered.com

The village today

All of Khubbayza's buildings were completely demolished and the village erased from the face of the earth. Today the center of the village is surrounded by a barbed wire fence and the stones of the buildings Israel destroyed are scattered on the ground, but it is difficult to see the remains and walk among them because of the dense, tall wild vegetation and thorns covering the area. A few pomegranate, fig and mulberry trees that had been planted among the village buildings are still growing on the village land that is enclosed on two sides by a fence of wild vegetation. Khubbayza's cemetery, on the other had, is clean and clearly visible, maintained by Palestinian organizations from the Umm al- Fahm area. Kibbutz Gal'ed (which changed its name to Even Yitzhak) uses Khubbayza's lands. It cultivates some of them and uses others for grazing cattle. Kibbutz Gal'ed was established in 1945, one kilometer from Khubbayza, on land that had been purchased from the village of al-Butaymat . Nothing is known about any conflicts or tensions that may have existed between Khubbayza and Gal'ed.

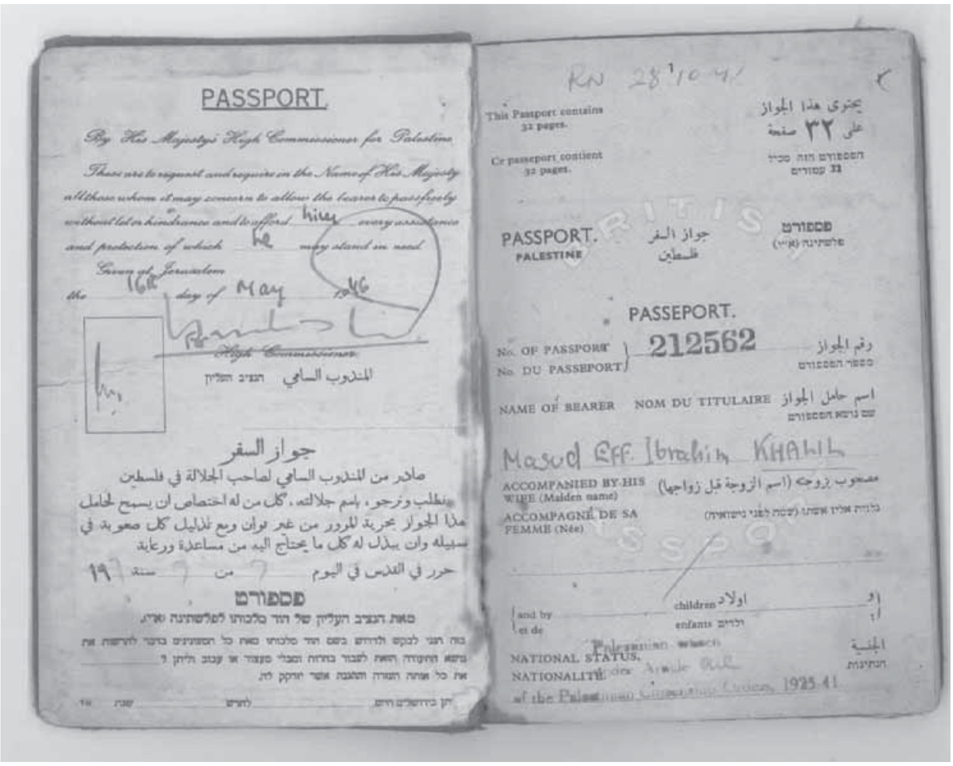

A tel, known as al-Kalba (the dog) or al-Kalbi , named for the Arab Bani Kalb tribe and containing ancient relics, adjoined the village.

Prior to the nakba there were a number of Palestinian villages near Khubbayza, including al-Kafrayn and al-Butaymat to the east, Sabbarin, Umm al-Shuf and Daliyat al-Rawha, al-Sindiyana to the north and Kufr Kar'a to the south. All these villages were captured in 1948 and completely destroyed by Israel, except for Kufr Kar'a, which still exists.

The capture of Khubbayza

The village was captured by the Etzel between May 12-14, 1948, after the battle of Mishmar Ha'Emeq. On May 4, irregular Arab forces, commanded by Fawzi al-Qawuqji (the Arab Liberation Army) attacked kibbutz Mishmar Ha'Emeq to disrupt attacks by the Haganah on Palestinian localities in other sectors, particularly in the Haifa area. The kibbutz was located between the villages of Abu Zurayq, Abu Shusha and al-Ghubayyat. At the battle's outset, Arab Liberation Army forces had an advantage over the Haganah forces in the kibbutz, but the Haganah, implementing "Plan Dalet," then attacked the Palestinian villages. Benny Morris, in *The Birth of the Palestine Refugee Problem 1947-1949*, notes that this was the first time that Ben Gurion explicitly approved the expulsion of Arabs from an entire region. The Haganah first attacked al-Ghubayyat and Bayt Ras, then Abu Shusha , al-Kafrayn , Abu Zurayq and al-Mansi. The conquest of these village was savage – the inhabitants were expelled, their homes blown up to prevent their return, there was looting and murder of unarmed prisoners and villagers. These events even led to an argument within Jewish society at that time over the Haganah's savage behavior toward the civilian Palestinian population.

Fearful as a result of these attacks as well as because of the defeat of the Arab Liberation Army, news of the Dayr Yassin massacre and the death of 'Abd al-Qadir al Hussayni at al- Qastal, outside of Jerusalem, the inhabitants of al-Butaymat , the village adjoining Khubbayza, left to seek safety.

Etzel forces in Hadera, Zichron Ya'akov, Binyamina and Netanya completed an encirclement that supplemented the Haganah's attack and on May 12, under a barrage of mortar fire, attacked the villages remaining in the Ramot Menashe (al-Rawha) area, west of Mishmar HaEmeq, and expelled their inhabitants: Sabbarin ,al-Sindiyana , al-Burayka ,Khubbayza and Umm al-Shuf. The attacking forces combed the villages, gathered residents who had remained behind barbed wire fences and later expelled them to the region of Jenin and Umm al- Fahm.

Kubbazya

Collected by: Umar Ighbariyyeh
Translated by: Charles Kammen

A Palestinian village located forty kilometers south of Haifa, on the main road from the coast to the Ibn 'Amir valley (the Jezre'el Valley), about sixteen kilometers from the Mediterranean shore. The village was built 175 meters above sea level on a gently sloping hill on the southern ridge of Mt. Hajwa, a part of the Carmel range. Wadi al-'Arayyis , the upper portion of Wadi al-Sindiyana, passes about one kilometer north of the village. The residents of the village also called it al-Wadi al-Shamali (the northern wadi), apparently because of its location in relation to the village. There were a number of springs and wells on village lands which provided villagers with drinking water, water for their animals and for irrigating their crops. These included 'Ayn al-Nab'a ("the flowing spring") north of the village, 'Ayn al-'Asal ("the honey spring") to the northeast, the Muhammad well to the south, the Hajwa well to the southeast and al-'Ayn al-Gharbiyya (the western spring) southwest of the village.

The village was named for the green, broad-leaved khubbayza plant which grows wild and is used for food and for its medicinal properties.

In 1948, the village contained 67 structures, standing close together on an area of eleven dunums. Most were built of stone. At that time, about 335 people lived in the village; at the end of the 19th century its population was 270 persons.

The villagers were farmers, raised cattle and sheep and worked their land. They had 2828 dunums of land - about 2295 dunums planted with various types of pulses, 65 dunums of vegetables, 20 dunums of olives trees and about 460 dunums lay fallow.

ذاكـــرات خُــبّــيــزة
זוכרות את חֻ'בּיזה
Remembering Khubbayza

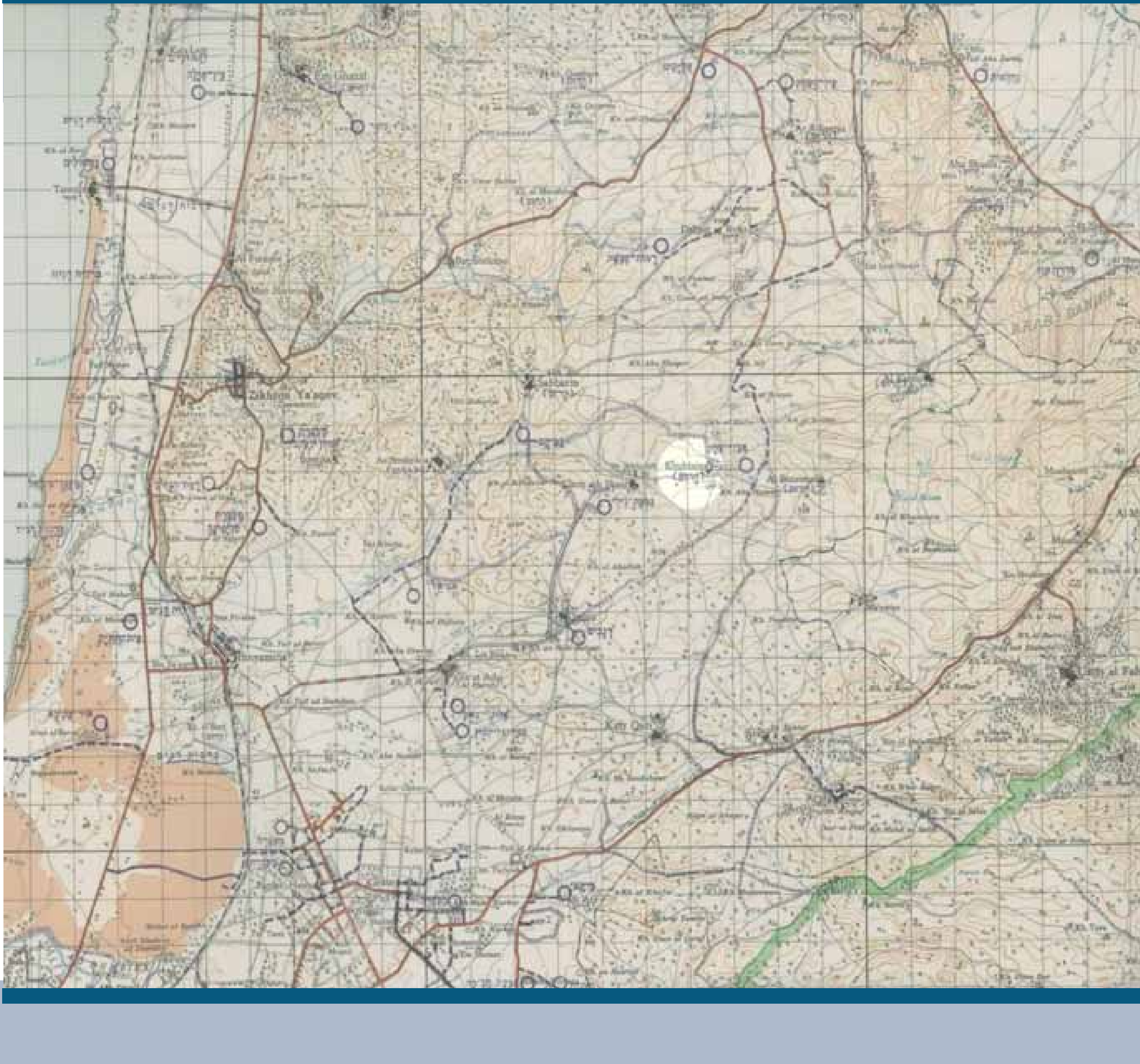

www.zochrot.org

ذاكرات
זוכרות
Zochrot